

Građani, uprava i korupcija

iskustva Antikorupcijskog savetovališta Transparentnosti Srbija

Borba protiv korupcije ne daje dovoljno rezultata i zbog toga što mnogi građani koji se suočavaju sa ovom pojavom ne **poznaju pravne mogućnosti** koje im stoje na raspolaganju, ili pak **nemaju dovoljno poverenja u rad institucija** koje bi te probleme trebalo da rešavaju.

Podsećamo da se prema poslednjem objavljenom *Globalnom barometru korupcije Transparency International* u Srbiji godišnje dogodi **najmanje 374.000 neotkrivenih slučajeva podmićivanja** radi dobijanja u usluga javnog sektora ili zaštite od kažnjavanja. Naime, barem neko iz 22% domaćinstava koja su imala kontakt sa posmatranim javnim službama je platio mito u poslednjih 12 meseci. **Broj krivičnih prijava** za krivična dela sa elementom korupcije je stotinu puta manji. Ovi nalazi potvrđuju da prioritet za Srbiju i dalje mora da bude **otkrivanje većeg broja slučajeva** korupcije. Među **razlozima za neprijavlivanje** korupcije prema tom istraživanju još uvek **dominira strah od posledica** (oko 30%), i pored antikorupcijske retorike kao i nedavno donetih pravila o zaštiti uzbunjivača.

Trećina građana ne veruje u to da će državni organi ispitati korupciju (17% ne prijavljuje jer je „korupciju teško dokazati“, 10% jer „ništa neće biti urađeno“ i 2% jer veruju da su „službenici kojima treba prijaviti i sami korumpirani“). Najzad, **jedna četvrtina čak i ne zna kome i kako da prijavi korupciju**. Ni rezultati koji se odnose na procenat građana spremnih da prijave korupciju ne daju razlog za optimizam. Tek trećina građana smatra da i „obični ljudi“ mogu da doprinesu borbi protiv korupcije, a približno isti broj smatra moralnom obavezom da prijavi korupciju čiji je svedok. Svega 21% građana smatra da je prijavljivanje korupcije „društveno prihvaćeno“, što ne deluje obećavajuće za uzbunjivače.

Nepoznavanje propisa i procedura za prijavljivanje sumnji na korupciju, sumnji u kršenje antikorupcijskih zakona i potreba građana da dobiju savet kako da prikupe podatke, prepoznaju probleme i zaštite svoja prava razlozi su zbog kojih je **Transparency International počela da uspostavlja antikorupcijska savetovališta širom sveta**. Drugi razlog za rad savetovališta jeste to što kroz upoznavanje sa problemima građana dobijamo ideje za pokretanje inicijativa koje mogu da reše sistemski problem.

Tako, s jedne strane, **mi pomažemo građanima da isprobaju kako funkcioniše sistem** za rešavanje problema i borbu protiv korupcije, a s druge strane, **građani nama pomažu da utičemo na poboljšanje sistema**.

Antikorupcijsko savetovalište Transparentnosti Srbija (ALAC) funkcioniše duže od 10 godina. Ponekad nam se obraćaju građani koji iskazuju direktnu sumnju na korupciju. Češće oni koji ne znaju kako da ostvare svoja prava i potrebe, a najčešće građani koji ne uspevaju da u razumnom roku i na povoljan način ostvare neka svoja prava i interese, i veruju da korupcija može biti razlog za to. Do sada smo zabeležili oko 20.000 obraćanja Savetovalištu i otvorili 5.285 predmeta (situacija u kojima je bilo osnova za pružanje saveta i pomoć u prikupljanju dokumenta).

Savetovalište

U 2015. i 2016. godini, intenzivirali smo i promovisali rad Savetovališta, i u Beogradu i u kancelarijama organizacija sa kojima saradujemo na projektu, u Bečeju i Nišu. To je rezultiralo velikim brojem situacija u kojima je građanima pružena pomoć. Neretko se, međutim, dešava da građani **sumnjaju na korupciju i tamo gde je u stvarnosti nema**. Međutim, čak i kada nema korupcije, može biti i često ima nečeg drugog – loše organizovanosti uprave, nedostatka resursa i manjka informacija o tome koja prava imaju građani, a koje obaveze službenici. To su problemi koje jednako treba rešavati kao i samu korupciju. U suprotnom, u takvim uslovima će se korupcija brzo razviti, čak i kada je inicijalno nema. U tome se ogleda **čvrsta veza antikorupcijskih mera sa reformom javne uprave i uvođenjem principa otvorene uprave**.

Izgradnja sistema vladavine prava i administrativnih kapaciteta uprave da obezbedi sprovođenje tih zakona i zadovolji legitimne potrebe građana i privrede **nalaze se u srži evropskih integracija**. Zbog toga je neophodno da se problemi građana efikasno rešavaju, ali i da organi vlasti izvlače pouke i da na osnovu pojedinačnih problema uočavaju i rešavaju takođe i sistemske.

Od svih inicijalnih obraćanja, u petini slučajeva ima dovoljno materijala da naši stručnjaci, saradnici ili volonteri preduzimu dalje korake (pomoć građanima u prikupljanju podataka radi ispitivanja sumnji i zaštite prava, identifikovanje organa koji mogu biti nadležni da se slučaj reši, pomoć u obraćanju tim organima). U preostalim situacijama građani se javljaju da bi ukazali na pojave, postavili pitanja ili zatražili nešto što nema veze sa temama kojima se bavimo.

Ukupno u 2015. i 2016. godini, od 4568 obraćanja, u 827 slučajeva smo razmotrili informacije dobijene od građana i pružili neku vrstu pomoći. U 575 slučajeva je bilo reč o slučajevima u kojima postoji sumnja da ima elemenata korupcije ili kršenja nekog antikorupcijskog propisa.

	2015. godina	2016. godina	Ukupno
Prijave savetovalištu/obraćanja	2089	2479	4568
Predmeti u radu	373	454	827
Sumnja da ima elemenata korupcije	279	296	575

Najviše obraćanja, kao i najviše otvorenih slučajeva je **u oblasti pravosuđa (17%), javne uprave(12%),** u vezi sa **javnim nabavkama** i u **zdravstvu** (po 10%).

Predmeti u radu po oblastima (zbirno 2015. i 2016. godina)	
Pravosuđe	140
Državna uprava (administracija, ministarstva, lokalne samouprave, službe, komisije)	98
Javne nabavke	83
Zdravstvo	82
Obrazovanje	70
Inspekcije	61
Policija	34
Javna preduzeća	49
Izdavanje dozvola	46
Političke stranke	27
Carina	22
Mediji	23
Privatni sektor	18
Ostale oblasti	47
Neodređeno	27
Ukupno	827

Inicijative

Na osnovu onoga što čujemo od većeg broja građana, Transparentnost Srbija **pokreće inicijative kod nadležnih organa**, kako bi se rešili sistemski problemi koji su uzrokovali da dođe do problema ili koji predstavljaju pogodno tlo za razvoj korupcije. Inicijative su raznolike - ponekad je reč o predlozima za izmenu procedura ili akata lokalnih ustanova, preduzeća, ponekad podsećanje na dužnost da ispune već postojeće obaveze. U nekim slučajevima predlažemo organima kako da unaprede transparentnost, spreče korupciju ili sumnju u razvoj korupcije. Značajan je i broj inicijativa za izmenu zakona, uredbi i pravilnika, jer se svakodnevno otkrivaju nove „rupe u propisima“.

Odnos organa kojima se obraćamo prema ovim inicijativama dobro je svedočanstvo o tome da li zaista postoji spremnost da se spreči korupcija, unapredi dobra uprava, da se građanima omogući lakša interakcija sa organima vlasti.

Tako su se, među inicijativama koje smo podnosili u prethodnom periodu, našli predlog za dopunu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, predlog za ujednačavanje propisa i prakse pri isključivanju, na zahtev potrošača, sa sistema daljinskog grejanja, inicijativa da Vlada Srbije objavljuje obrazloženje uredbi, poziv da se pred raspisivanje izbora formuliše apel antikorupcijskih organa u vezi sa kupovinom glasova i aktivnostima u kampanji, inicijativa da se građani rasterete plaćanja za pribavljanje određenih dokumenata prilikom registracije vozila i inicijativa parlamentu da objavljuje izveštaje Vlade Srbije.

Kao "krovnu inicijativu" izdvojicemo poziv da se u okviru Zakona o državnoj upravi, ili u drugom aktu koji uređuje odnos između vlasti i građana (npr. Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi), **propiše dužnost organa vlasti da u određenom roku razmotri predloge** za donošenje propisa i izmenu propisa i prakse koji dolaze od građana, organizacija civilnog društva ili privrede, i iz nadležnosti su državnog organa i da objavi ishod tog razmatranja.

Procedure rada Antikorupcijskog savetovališta:

Savetovalište funkcioniše na sledeće načine:

- Primanje poziva na poseban telefonski broj 0800 - 081 - 081, radnim danima od 11 do 15 časova. Pozivi na ovaj broj su mogući sa svih brojeva fiksne telefonije iz Srbije i potpuno su besplatni za građane, kao i pomoć koju građaninu pruža Savetovalište. Građanin koji poziva ovaj broj bira da li će ostati anoniman ili ostaviti svoje podatke. Volonteri iz savetovališta pažljivo beleže spornu situaciju ili problem na koji građanin ukazuje i u najkraćem mogućem roku, nakon konsultacija sa stručnjacima, upućuju građanina na to koje korake može da preduzme, sam ili u saradnji sa Savetovalištem, kako bi se problem rešio.
- Primanje elektronske pošte na adresu savetovaliste@transparentnost.org.rs pri čemu građani mogu da izlože sporne situacije, dostave dokumentaciju i zatraže savet. Sa primljenim mejlovima postupa se na poverljiv način.
- Primanje klasične pošte na adresu Palmotićeve br. 31, 11000 Beograd. Sa primljenim dopisima postupa se na poverljiv način.
- Zakazivanje sastanka sa pravnim savetnikom (savetovanje besplatno za građane).

Transparentnost – Srbija nema pravne ni finansijske mogućnosti da građane koji se smatraju oštećenima zastupa pred nadležnim organima. Međutim, zanimamo se za ishod pokrenutih slučajeva i otklanjanje mehanizama koji omogućavaju da do korupcije dođe.

Preporuke Transparentnosti Srbija za povećanje broja prijavljenih slučajeva korupcije

- Sprovesti uverljive istrage svih prijavljenih slučajeva sumnji na korupciju i saopštavanje rezultata
- Proaktivno delovanje tužilaštva (na osnovu dostupnih izveštaja i podataka, bez čekanja na krivičnu prijavu)
- Izmene Krivičnog zakonika (oslobađanje od odgovornosti lica koje prijavi korupciju, preciziranje postojećih koruptivnih krivičnih dela) i dopune Zakona o zaštiti uzbunjivača

(uzbunjivanje sa tajnim podacima, nagrada u slučajevima direktne koristi za budžet, brojna preciziranja odredbi)

- Informisanje potencijalnih uzbunjivača i svedoka o mogućnostima za prijavljivanje korupcije i zaštiti
- Preduzimanje sistemskih promena na osnovu ispitanih slučajeva korupcije (izmene propisa i prakse)

Ovaj projekat, Transparentnost Srbija sprovodi u partnerstvu sa organizacijama Bečejsko udruženje mladih - [BUM Bečej](#) i [Centrom za društvene inovacije – NIIT Niš](#).

Projekat se sprovodi zahvaljujući finansijskoj podršci Delegacije EU u Srbiji i Ministarstva spoljnih poslova Nemačke. Svi izneti stavovi i mišljenja pripadaju isključivo organizaciji Transparentnost – Srbija, delu međunarodne mreže Transparency International i ne moraju odražavati stavove Delegacije EU u Srbiji i Ministarstva spoljnih poslova Nemačke.